

La diversitat normativoestandarditzadora en català: criteris aplicats i propostes¹

1. INTRODUCCIÓ

Com és sabut i acceptat per la romanística internacional, el català és una llengua que inclou dos grans blocs dialectals, l'oriental i l'occidental, i cinc grans parlars: central, baleàric i septentrional en el bloc oriental, i nord-occidental i valencià, en el bloc occidental. Dins d'aquests, podem diferenciar parlars més específics (com l'alguerès, en el bloc oriental, o els parlars de la Franja, en l'occidental) o fins i tot de transició, com el tortosí i el valencià septentrional, que molts especialistes consideren un únic parlar separat per una frontera administrativa. Fins fa relativament poc el model de codificació del català es caracteritzava com a monocèntric (bàsicament fixat des d'un centre codificador, l'Institut d'Estudis Catalans, IEC), composicional (amb aportacions de diversos dialectes, encara que la codificació fabriana es va basar en els parlars centrals) i polimòrfic (amb variants per a determinats trets segons els eixos de variació, sobretot la geogràfica) (Pradilla, 2015, p. 16).

Tanmateix, la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), per Llei 7/1998, de 16 de setembre, ratificada en la reforma de l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana (Llei orgànica 1/2006, de 10 d'abril, de reforma de la Llei orgànica 5/1982, d'1 de juliol, d'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana) va obrir un nou panorama que posava en qüestió el monocentrisme en la codificació normativa. Abans de la posada en marxa efectiva de l'AVL el 2002 (Decret 158/2002, de 17 de setembre, pel qual s'aprova el reglament de l'AVL), l'IEC era l'autoritat normativa única, indiscutible i indiscutida, fora dels reduïts secessionistes. Seguint el model proposat per Fabra i ratificat

1. Vull agrair a Joan Costa els seus comentaris sobre una versió prèvia d'aquesta contribució.

—més aviat simbòlicament però sens dubte d'una manera efectiva— per les *Normes* de Castelló el 1932 pel que fa al valencià, la normativa que emana de l'IEC ha tingut i té com a corretja de transmissió als principals territoris dues institucions de fora del Principat: l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i el Departament de Filologia Catalana de la Universitat de les Illes Balears.² El fet que l'AVL tinga potestat legal reconeguda sobre una part del territori, que no estiga vinculada a l'IEC de cap forma directa o indirecta (de fet, la legislació relativa a l'AVL preveu relacions amb altres institucions, però explícitament etiquetades com a horitzontals) i que tinga un caràcter marcadament polític (els «acadèmics» van ser nomenats per polítics, alguns amb poca o nul·la trajectòria filològica) inaugura, en paraules de Pradilla (2015, p. 12), «una nova conjuntura normativa i estandarditzadora que es podria catalogar com a *pluri-cèntrica*».

L'Acadèmia es crea amb la funció de «determinar i elaborar, en tot cas, la normativa lingüística de l'idioma valencià» (Llei 7/1998, art. 41), objectiu que també té l'IEC, atès que el seu radi d'acció s'estén a tots els territoris de llengua catalana. Se'n deriva, doncs, un conflicte de competències i també d'autoritat. A l'autoritat legal innegable que té l'AVL, cal sumar-hi l'«autoritat moral» que va guanyant en un sector de la població valenciana. Així, si, com afirma Costa (2008, p. 2), «l'emissor a qui la immensa majoria de la comunitat lingüística catalana i les comunitats científiques nacional i internacional atorguen l'autoritat moral per fixar la normativa del català és l'IEC», no és menys cert que «certs sectors socials valencians al marge de la comunitat científica en general —amb una magnitud difícil de calcular— atorguen autoritat moral a l'AVL» (Costa, 2008, p. 3). En aquell moment, fa més de deu anys, Costa parlava de «sectors al marge de la comunitat científica». Caldria avaluar si ara el segment és major.

En qualsevol cas, la nova conjuntura genera una asimetria de gestió complexa en la pràctica, com fa notar Costa (2008):

Per tant, pel que fa a l'emissor del discurs normatiu oficial català, la persona no catalana que s'interessi per l'estandardització d'aquesta llengua, es trobarà amb la situació que hi ha un emissor per a tot el domini lingüístic i un per a una zona determinada, amb un reconeixement legal i moral diferents. El conflicte de competències apareix, doncs, de seguida. (Costa, 2008, p. 4)

2. L'organisme competent és, segons l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears vigent (Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, art. 35), la Universitat de les Illes Balears, la qual exerceix la funció consultiva en matèria de llengua catalana a través de la Comissió Tècnica d'Assessorament Lingüístic, òrgan delegat al seu torn del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General.

I conclou:

Situant-nos en una perspectiva comunicativa, el missatge de l'IEC és interferit pel de l'AVL, que constituïria, doncs, un «soroll» que dificultaria la comunicació entre l'IEC i una part dels destinataris que fins a la creació de l'AVL li corresponien sense discussió legal. (Costa, 2008, p. 7)

No entrarem en els detalls de l'evolució dels dos ens en qüestió ni de les relacions que s'han establert entre ells.³ Ens limitarem a analitzar com tracten diversos aspectes normatius les respectives gramàtiques institucionals per intentar determinar quina és l'estratègia que adopta l'IEC i quina és la de l'AVL pel que fa a la normativització gramatical, a quins principis responen i quins problemes i reptes generen.

2. ALGUNS EXEMPLES DEL TRACTAMENT NORMATIU DE LA VARIACIÓ GEOGRÀFICA DE L'IEC I L'AVL

Com a primer pas per a la reflexió, reprendrem l'exercici que fa uns anys plantejava Joan Costa (2008) i reprèn en un article posterior (Costa, 2020), on comparava el tractament normatiu que es donava a les variants que contenen les frases paral·leles següents en la *Gramàtica de la llengua catalana*, en aquell moment en versió provisional, i en la *Gramàtica normativa valenciana*, publicada el 2006. L'exemple és:

- (1) L'apartat *cinqué estableix aquestes dues regles* tal com sempre s'han establert
L'apartat *cinqué establix estes dos regles* tal com sempre s'han establert

La primera versió inclou les variants més generals del català i podria atribuir-se a qualsevol parlant, incloent-hi els valencians (en registres formals, sobretot escrits); la segona inclou les variants considerades «pròpies» dels parlars valencians, tot i que no són exclusives d'aquests parlars ni, com hem apuntat, les primeres són alienes a les produccions valencianes en registres formals. La pregunta que es feia Costa era aquesta: «queda clara la il·locució de l'IEC i la de l'AVL pel que fa a les formes marcades en cursiva d'aquesta frase?» (Costa, 2008, p. 9).

Intentarem respondre aquesta pregunta des del moment actual, en què l'IEC ha publicat ja la nova gramàtica (*Gramàtica de la llengua catalana*, GIEC, 2016) i l'ortografia (*Ortografia catalana*, OIEC, 2016) i dues versions de la GIEC: la *Gramàtica essencial de la llengua catalana* (GEIEC, 2018, en línia: geiec.iec.cat) i la *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana* (GBU, 2019). Per a la comparació,

3. Per a una revisió de la relació de les dues institucions i les diferents actituds respecte a l'estàndard en el cas del valencià, vegeu Martines i Montoya (2011).

agafarem com a textos de referència la GEIEC (2018) i la *Gramàtica normativa valenciana* (GNV, 2016).⁴

2.1. Una qüestió ortogràfica: cinquè/cinqué

Una característica diferencial entre els blocs occidental i oriental del català és la pronúncia de les *ees* tòniques que procedeixen de *e* llarga o *i* breu del llatí, que és tancada en occidental i oberta o neutra en els parlars orientals. En l'escrit formal aquesta distinció tendeix a no marcar-se. Les gramàtiques recullen aquest fet i afegeixen indicacions sobre el tractament ortogràfic del fenomen.

En el cas de la GEIEC, després de presentar la diferència fonètica general, en lletra menuda s'indica que tant l'accent gràfic agut com el greu són acceptables en valencià:

En els parlars baleàrics, la vocal neutra tònica ([o]) apareix, generalment, en paraules que es pronuncien amb [ɛ] en central i amb [e] en nord-occidental i valencià. Es tracta de mots com ara *abella*, *cabell*, *cadena*, *cera*, *fred*, *merèixer*, *ple*, *què*, *sec*, o dels que contenen els sufixos *-ès/-esa* (*francès*, *pobresa*), *-et/-eta* (*verdet*, *camiseta*) o *-ejar*, en les formes verbals amb accent en el radical (*aireja*, *verdeja*). [...]. En tots aquests casos són igualment acceptables les diferents pronúncies tradicionals, amb independència que quedin o no reflectides en l'accentuació gràfica.

En la tradició ortogràfica valenciana és habitual i acceptable l'ús de l'accent agut (*é*) en la majoria de casos en què la pronúncia pròpia dels parlars occidentals és tancada: *admés* (o *admès*), *anglés* (o *anglès*), *café* (o *cafè*), *cinqué* (o *cinquè*), *conéixer* (o *conèixer*), *créiem* (o *crèiem*), *ofén* (o *ofèn*), *térbol* (o *tèrbol*), *véncer* (o *vèncer*) [e]. (GEIEC, § 1.2.1)

En la GNV, es presenta l'accentuació tancada com a fet normal, per defecte, i l'oberta com restringida en l'ús i «admissible».

[...] usem l'accent agut sobre les *ee* tancades i el greu sobre les *ee* obertes, seguint el timbre —tancat o obert— habitual en la pronunciació valenciana. Així, les paraules amb *e* tancada tònica, si han d'accentuar-se, porten accent agut: [...] *cinqué* [...]. (GNV, § 5.1.2):

d'acord amb la pronunciació d'altres parlars, també s'ha introduït entre alguns sectors valencians l'hàbit d'usar l'accent greu en paraules com les anteriors, amb l'objectiu de reduir les divergències amb les grafies generalitzades en la

4. Sobre la filosofia i les característiques de les gramàtiques de l'IEC, vegeu Pérez Saldanya i Rigau (2018) i Cuenca (2020), articles referits a la GIEC i la GEIEC, respectivament. També es pot consultar les introduccions a les tres gramàtiques.

resta del nostre idioma. Encara que es pronuncien amb *e* tancada, és admissible escriure amb accent greu [...] *cinquè* [...]. (GNV, § 5.1.2)

Constatem, doncs, que davant un mateix fenomen hi ha una valoració subtilment diferent: l'IEC indica que en els parlars valencians és acceptable l'accent agut, mentre que l'AVL diu que hi és admissible l'accent greu. En teoria es tracta de formulacions que admeten una mateixa actuació lingüística, però mentre que l'IEC constata un ús general i admet com a possibilitat l'alternativa en el territori valencià, l'AVL dona com a ús valencià l'accentuació tancada (*cinqué*) i marca com a excepcional (un «hàbit») la variant convergent (*cinquè*), tot i que l'accentuació greu s'ha utilitzat en els registres formals del valencià des de fa molts anys de manera regular.

2.2. La morfologia verbal: els increments incoatius (estableix/establix)

La morfologia verbal és un dels àmbits en què hi ha més variació geogràfica en català. Un dels aspectes que genera polimorfisme és la forma de l'increment incoatiu que prenen la major part de verbs de la tercera conjugació, com s'indica en la GEIEC (§ 5.3.2):

L'increment incoatiu presenta variacions, segons els parlars, tant pel que fa a la vocal com pel que fa a la consonant o consonants que el constitueixen.

— En els parlars orientals, l'increment té la vocal *e*, pronunciada [ɛ] en els parlars centrals i en certs parlars baleàrics, i [ɔ] en la resta dels baleàrics: 3sg *serveix*, 3pl *serveixen*.

— En els parlars occidentals, l'increment té, des d'antic, la vocal *i* (1sg *servisc* o *servixo*, 2sg *servixes*, 3sg *servix*, 3pl *servixen*; 1sg *servisca*, 2sg *servisques*, 3sg *servisca*, 3pl *servisquen*). Tanmateix, en els registres formals s'usen preferentment les formes amb *e* en els casos en què la vocal va seguida de la consonant palatal i no del grup consonàntic (per exemple, *serveix* en comptes de *servix*).

Així, hi ha parlars que tenen l'increment amb *e* i parlars que alternen l'increment amb *i* amb les formes en *e*, preferibles en els registres formals. Vegem com descriu aquest mateix fenomen la GNV (§ 29.5e):

Els verbs incoatius presenten una certa variació formal en l'increment incoatiu. L'increment, de fet, pot adoptar la vocal *i* o la vocal *e*, que poden estar seguides de (*i*)*x* o de *sc*. En la llengua parlada, les formes generals en valencià adopten la vocal *i* d'acord amb el paradigma següent: [...*servixes/servix/servixen*]

En la llengua escrita, les formes anteriors alternen amb formes en *e* en les persones 2, 3 i 6 del present d'indicatiu, pel fet que són les formes generals en la llengua antiga i en la resta dels parlars de l'àmbit lingüístic: 2 *serveixes*, 3 *serveix*, 6 *serveixen*.

En la *Gramàtica valenciana* s'assigna la diferència al canal de comunicació, oral o escrit, sense tenir en compte que en la llengua oral formal també s'usen les formes amb *e*. Se'n fa, doncs, una descripció restrictiva. Observem encara un altre fenomen: el recurs a la llengua antiga i a la resta de parlars per a «justificar» l'acceptació d'una opció que no es considera «forma general en valencià».

A banda de la redacció, per a valorar les dues propostes normatives també resulta rellevant la representació gràfica de les variants i l'ús que se'n fa en el text (norma implícita). Així, cal notar que en quadre l'ordre de presentació de les formes és invers (GEIEC: *serveix/servix*; GNV: *servix/serveix*) i en l'ús de l'obra, divergent (GEIEC: *serveix*; GNV: *servix*).

2.3. La forma dels numerals: dos/dues

Un altre aspecte que introdueix polimorfisme és la forma de certs numerals. Pel que fa a *dos*, la GEIEC indica que en els registres formals és preferible fer la variació de gènere (*dos/dues*).

Els numerals cardinals no admeten flexió de gènere ni de nombre, excepte *un* i *dos* (i les combinacions de numerals en què apareixen), que tenen flexió de gènere (*un llibre, una caixa; dos llibres, dues caixes; vint-i-un quilòmetres, vint-i-una propostes; trenta-dos mesos, trenta-dues unitats*), i *cent* [...].

En els registres formals és preferible mantenir la variació *dos - dues*, per a masculí i femení, respectivament, encara que en alguns parlars, especialment però no exclusivament els valencians, s'usa la forma *dos* com a invariable. (GEIEC, § 12.3.1)

La GNV (12.3.1) estableix que «[e]l cardinal *dos* també admet variació de gènere en els registres formals: *dos llibres i dos llibretes* o *dos llibres i dues llibretes*» i hi afegeix una observació.

OBSERVACIÓ: La variació era normal en la llengua antiga, encara que en alguns casos també es documenta la forma *dos* amb valor femení, com es pot observar en els exemples següents, els dos primers amb *dues* i els dos últims amb *dos*: «mas dich que oració devota és coltell tallant de dues parts», sant Vicent Ferrer, *Sermons*. «e pres dues palles, una largua e l'altra curta», Joanot Martorell, *Tirant lo Blanch*. «tal voler naix en part per ignorança, / e compost és de nostres dos natureres», Ausiàs March, *Poesies*. «Yo t'és demanat ab les darreres letres ia dos vegades», Joan Esteve, *Liber Elegantiorum*. La pèrdua de la variació, produïda en valencià i en altres parlars, segurament es deu a la imitació dels altres cardinals sense variació.

Per tant, si l'IEC presenta com a preferible la flexió, l'AVL la presenta com a admissible. En quadre, la GEIEC inclou les dues formes (*dos/dues*), mentre que la

GNV només inclou la forma en masculí (*dos*). En el seu text, la GNV no fa la flexió (per exemple, *dos parts*, p. 15).

2.4. *Participis irregulars de la tercera conjugació: establert/establit*

L'IEC presenta els participis amb *-ert* de certs verbs com a variant pròpia de tots els parlars excepte el valencià i el baleàric.

Els participis acabats en *-ert* (amb la vocal [é]). Tenen aquest participi els verbs *cobrir* i *obrir* (i els seus derivats): *cobert*, *obert*. En molts parlars també presenten aquest patró els participis dels verbs *complir*, *establir*, *oferir*, *omplir*, *reblir*, *sofrir* i *suplir* (els quals segueixen, però, el model regular en valencià i baleàric): *complert* (o *complit*), *establert* (o *establit*), *ofert* (o *oferit*), *omplert* (o *omplit*), *reblert* (o *reblit*), *sofert* (o *sofrit*), *suplert* (o *suplit*). Com es pot observar en aquestes formes, tots els participis d'aquest grup tenen una *b*, una *p* o una *f* seguida en alguns casos de *l*, davant de la seqüència *-ert*. (GEIEC, § 5.5.6)

En la GNV es redueix aquesta irregularitat als dos verbs que comparteixen tots els parlars i en nota s'observa que la forma amb *-ert* és pròpia d'altres parlars, sense explicitar quins, tendència que se segueix en la resta de l'obra.

Finalment el participi en *-ert* apareix en el verb *obrir* (*obert*) i *cobrir* (*cobert*).

OBSERVACIÓ: En alguns parlars també presenten participis en *-ert* els verbs *complir*, *establir*, *oferir*, *omplir*, *reblir*, *sofrir* i *suplir* (*complert*, *establert*, *ofert*...). En valencià, com en els parlars baleàrics, estos verbs adopten formes febles regulars (*complit*, *establit*, *oferit*...). (GNV, § 30.1d)

En aquest punt, la redacció és paral·lela en les dues obres.

2.5. *El cas dels demostratius*

L'IEC descriu les formes dels demostratius considerant dos eixos de variació: la formal (formes reforçades enfront de no reforçades) i la funcional (sistema binari i sistema ternari). La variació formal s'associa amb els parlars que segueixen un sistema ternari.

Els determinants de proximitat poden tenir formes reforçades (amb el constituent *aqu-*) i formes no reforçades (sense aquest reforç): *aquest* i *aqueix* enfront de *este* i *eixe* (o les antigues *est* i *eix*). Les formes no reforçades són vives en els parlars valencians i en els parlars de la Franja, que tenen sistema ternari. Les formes simples també es mantenen en tortosí, si bé en aquest parlar el siste-

ma és binari (*este-aquell*). En els registres formals són preferibles les formes reforçades, que són les més generals, encara que tant les formes reforçades com les no reforçades són acceptables. (GEIEC, § 11.2.1).

En la GEIEC, la variació queda representada en el quadre 11.1 («Formes dels demostratius segons la categoria gramatical») i en el quadre 11.2 («Sistemes binari i ternari dels determinants i els pronoms demostratius»).

Espai dític	Determinant masculí	Determinant femení	Pronom	Adverbi
Proximitat	<i>aquest/aquests (este/estos)</i>	<i>aquesta/aquestes (esta/estas)</i>	<i>açò</i>	<i>ací</i>
	<i>aqueix/aqueixos (eixe/eixos)</i>	<i>aqueixa/aqueixes (eixa/eixes)</i>	<i>això</i>	<i>aquí</i>
Llúnyania	<i>aquell/aquells</i>	<i>aquella/aquelles</i>	<i>allò</i>	<i>allí/allà</i>

FIGURA 1. GEIEC, quadre 11.1, «Formes dels demostratius segons la categoria gramatical».

Significat	Sistema binari determinant	binari pronom	Sistema ternari determinant	ternari pronom
Proximitat a l'emissor			<i>aquest (este)</i>	<i>açò</i>
Proximitat al receptor	<i>aquest</i>	<i>això</i>	<i>aqueix (eixe)</i>	<i>això</i>
Llúnyania	<i>aquell</i>	<i>allò</i>	<i>aquell</i>	<i>allò</i>

FIGURA 2. GEIEC, quadre 11.2, «Sistemes binari i ternari dels determinants i els pronoms demostratius».

En tots dos casos, les formes no reforçades (*este/eixe*) apareixen entre parèntesis, cosa que indica que no són generals a tot el català; en el segon quadre, s'associa al sistema ternari.

Com representa la GNV aquests usos? Si observem la taula 16.1, constatem que inclouen les diferents variants en peu d'igualtat i donant prioritat a les formes no reforçades.

GRAUS DE DIXI	DEMOSTRATIUS			
	SINGULAR		PLURAL	
	MASCULÍ	FEMENÍ	MASCULÍ	FEMENÍ
PRIMER	este/aquest	esta/aquesta	estos/aquests	estes/aquestes
SEGON	eixe/aqueix	eixa/aqueixa	eixos/aqueixos	eixes/aqueixes
TERCER	aquell	aquella	aquells	aquelles

FIGURA 3. GNV, taula 16.1, «Els determinants demostratius», p. 132.

I ho desenvolupa així:

Tant les formes simples com les reforçades són pròpies del valencià, i resulten igualment vàlides. En l'actualitat, les formes simples són generals en la llengua oral, i són majoritàries també en la ràdio, en la televisió i en els texts d'algunes institucions públiques valencianes. Les formes reforçades s'usen de manera preferent en registres escrits d'àmbits com ara el literari o l'universitari. (GNV, 2006, p. 132)

Per tant, la GNV dona com a acceptables les dues formes, marca les simples com a majoritàries i redueix l'ús de les reforçades a l'escrit d'alguns «àmbits», en concret «el literari o l'universitari», tot marcant-lo com a «preferent», marca que no queda clar com s'ha d'interpretar.

Aquesta valoració substitueix la que apareixia en un acord de 2004 per als llibres de text, en què es consideraven les formes reforçades com a formes d'aplicació gradual en l'ensenyament:

En els primers cursos de l'educació primària s'usaran les formes dels demostratius simples de primer i segon grau de la dixi: *este, esta, estos, estes; eixe, eixa, eixos, eixes*. Posteriorment, s'usaran de manera opcional les formes simples (*este, eixe...*) o les reforçades (*aquest, aquesta, aquests o aquestsos, aquestes; aqueix, aqueixa, aqueixos, aqueixes*).

En el cas d'altres demostratius, les dues entitats coincideixen en la valoració de la variant *astò*:

En alguns parlars del valencià meridional, amb la funció de *açò* s'utilitza la forma *astò*. Aquesta forma no és acceptable en els registres formals. (GEIEC, § 11.2.1)

En alguns parlars valencians meridionals també s'usa la forma *astò*, amb el valor de *açò*, que no és pròpia de la varietat estàndard. (GNV, p. 134)

En canvi, difereixen en la valoració normativa d'altres formes. L'AVL accepta la variant *aquestos*, que no apareix esmentada en les obres de l'IEC i que no se sol considerar adequada als registres formals. Igualment, accepta la forma *ahí*, un castellanisme:

El demostratiu *aquests* presenta la variant formal *aquestos*. (GNV, p. 133)

En la llengua antiga, *ací* indicava primer grau; *aquí*, segon grau, i *allí* o *allà*, tercer grau, i estes distincions s'han mantingut fins a l'actualitat en els registres formals. A pesar d'això, en valencià, *aquí* va deixar d'usar-se amb el valor de segon grau i va ser reemplaçat per la forma *ahí*.

La forma *ahí*, encara que no és clàssica, resulta difícilment substituïble per la forma *aquí*, ja que en els parlars on esta forma és viva adopta el valor de primer grau. (GNV, p. 135)

L'IEC, per la seua banda, exclou l'ús de *ahí* en els registres formals.

En el sistema ternari, l'adverbi *ací* indica proximitat a l'emissor i *allí* i *allà* indiquen llunyania: *Si torneu ací no digueu que estàveu millor allí!*; *On ho has deixat, ací o allí?* Amb el valor de proximitat mediata, la forma clàssica era *aquí* (que indicava, doncs, proximitat al receptor), però aquest ús s'ha anat perdent i en valencià s'usa l'adverbi *ahí* i en parlars nord-occidentals l'adverbi *astí*, formes que s'eviten en els registres formals. La forma *aquí*, a més, presenta un valor de proximitat a l'emissor en certes varietats valencianes septentrionals i meridionals. (GEIEC, § 11.2.1)

Per tant, per a l'IEC les formes reforçades i les no reforçades són acceptables, tot i que les no reforçades tenen un àmbit geogràfic d'ús reduït i són secundàries en els registres formals. També es donen en peu d'igualtat el sistema binari i el ternari, amb diferències geogràfiques. Es consideren no adequades *ahí* i les variants més locals *astò* i *astí*, i no esmenta *aquestos*.

Per a l'AVL, es consideren acceptables les formes reforçades i les no reforçades en valencià, però s'assigna un ús restringit a les més generals del català, les reforçades. Es considera no adequat *astò*, però s'accepten *ahí*, com a forma única de segon grau, i *aquestos*, com a variant de *aquests*.

3. NORMA EXPLÍCITA I NORMA IMPLÍCITA

En l'apartat anterior hem vist la prescripció respecte a cinc punts que impliquen polimorfisme en català. Però, com hem apuntat, l'anàlisi no només ha de tenir en compte el que es diu sinó també com es diu (representació en quadres) i quina variant s'usa en l'obra (norma implícita). Com comenta Costa:

En primer lloc, hi ha el fet obvi que el missatge es transmet mitjançant un codi. Creiem pertinent suscitar aquesta qüestió, ja que qualsevol discurs que prescriu l'ús lingüístic és escrit segons aquesta mateixa prescripció. Fins aquí el lector es pot mostrar sorprès d'aquesta obvietat. Però la qüestió ja no és tan òbvia en els casos en què l'emissor permet al receptor més d'una possibilitat. En aquest cas se suscita el compliment o no de la vella màxima «Fes el que jo et dic que facis, i no el que jo faig»: malgrat que l'emissor pugui admetre explícitament les formes o construccions *a* o *b* (o *c*), en el mateix moment d'exposar-ho ha de fer servir forçosament *a* o *b* (o *c*). (Costa, 2008, p. 4)

Com hem anat veient, l'IEC i l'AVL presenten diferències quant a la valoració del polimorfisme, en general i també referit als parlars valencians. Les diferències són paleses igualment en el nivell de la norma implícita, és a dir, del model de llengua que reflecteix cadascuna de les obres. El nostre repàs de les cinc qüestions diferencials coincideix amb la conclusió de Costa el 2008:

Qualsevol persona amb una mica de paciència pot comprovar mitjançant cerques en les versions electròniques dels documents de l'IEC i la GNV de l'AVL que fan servir sistemàticament les formes oposades de les cinc qüestions analitzades: l'IEC accentua obertes les *es* dels mots com *cinquè* i fa servir els incoatus en *-eix*, les formes reforçades dels demostratius, la forma variable *dues* i els participis en *-ert*; l'AVL accentua tancades les *es* dels mots com *cinquè* i fa servir els incoatus en *-ix*, les formes no reforçades dels demostratius, la forma invariable *dos* i els participis en *-it*. (Costa, 2008, p. 17)

Però la descripció és incompleta si no tenim en compte què fan diferents organismes valencians en l'ús real. Reprenem el cas dels demostratius. El *Llibre d'estil de la Corporació Valenciana de Mitjans de Comunicació* de 2017 presenta la variació d'una manera molt més propera a l'IEC que a l'AVL:

El valencià disposa de dues variants formals: les reforçades i les reduïdes (*aquest/este*). En els escrits administratius, buscant la màxima homogeneïtat formal, s'usaran les formes reforçades: *aquest*, *aqueix*, *aquell*. Per al masculí plural del demostratiu *aquest* s'ha d'emprar la forma *aquests*. (CVMC, 2017, p. 33)

[...] en el registre formal escrit propi de l'Administració (exceptuant el cas de la correspondència o la comunicació entre organismes) usarem normalment les formes *aquest* (i flexió) i *aquell* (i flexió). (CVMC, 2017, p. 34)

Així, en el llenguatge administratiu s'estableix l'ús de formes reforçades i, encara més, d'un sistema binari, excepte en correspondència o comunicació entre organismes. S'opta, doncs, per un model convergent amb la resta de parlars.

Aquest posicionament no sols contrasta amb el de l'AVL sinó també amb el model de llengua seguit anteriorment per la Generalitat Valenciana, com podem veure si comparem una mostra del *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* de 2017 i una mostra de 2013, en què contrasta la forma dels demostratius (reforçats i no reforçats) i el sistema díctic (binari amb ús de *això* i ternari amb ús de *açò* en un context no díctic, sinó diciticofòric):

(2) Durant el període de vigència de la beca, i per a no minvar l'ajuda concedida, es podran pagar ajudes complementàries per a compensar les despeses derivades de l'assistència a cursos, seminaris, esdeveniments o altres activitats que, a consideració del tutor o tutora del departament corresponent, es consideren necessàries o convenients per als propòsits d'aquella. En *aquest* cas, les despeses esmentades li seran rescabalades en els mateixos termes que per al personal de l'IVAM, i sobre la base de la normativa aplicable a *aquests*.

L'aplicació d'*aquesta* normativa es referirà únicament als conceptes i a les quanties que hagen de ser rescabalats, sense que *això* implique una modificació en la relació jurídica de la persona becària amb l'Administració. (*Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*, 13 setembre 2019, article 6, punt 4; les cursives són nostres)

(3) Com a conseqüència d'*això*, s'ha donat una situació d'absència de govern i administració de la societat que impedis el compliment dels principis d'actuació proclamats en l'article 9 de la llei, així com la programació establida en el contracte-programa subscrit entre el Consell i Radiotelevisió Valenciana, SAU.

D'altra banda, *esta* incertesa repercutix en el funcionament quotidià de la pròpia entitat, que no disposa d'òrgans de govern que puguen adoptar les decisions essencials per al seu funcionament. En *este* sentit, no compta en l'actualitat amb un responsable que garantisca el compliment dels objectius generals, el respecte dels principis de programació, així com la bona administració i govern de la societat. A més, no pot assegurar-se la deguda protecció dels actius d'una entitat pertanyent al sector públic, amb el risc que *açò* comporta.

Així mateix, estes circumstàncies impedisquen que es puguen exercir funcions de tanta transcendència com l'autorització de pagaments i despeses, la prefectura superior de personal, l'exercici de les atribucions corresponents a

l'òrgan de contractació, i en general totes aquelles que d'acord amb la normativa aplicable corresponen als òrgans de govern i administració. (*Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*, 7 novembre 2013, preàmbul; les cursives són nostres)

Consultem ara el llibre d'estil de la nova televisió valenciana. El *Llibre d'estil de la Corporació Valenciana de Mitjans de Comunicació* estableix com a formes preferibles els demostratius no reforçats i el sistema ternari, però determina algunes excepcions en registres escrits fora de la retransmissió, que s'aproxima a la proposta que es fa per a l'administració.

a) Formes preferibles:

«En tots els registres orals, tant en els formals com en els informals, s'usaran els determinants demostratius simples amb un sistema díctic de tres graus: *este* (proximitat), *eixe* (distància intermèdia), *aquell* (llunyania).

En la redacció de textos escrits, quan el text es reproduïska en la pantalla de la TV (subtitulació, anuncis, etc.), també s'usaran els demostratius reduïts. Ara bé, en el portal web institucional (ràdio i TV) i en les xarxes socials de la Corporació, si no és el cas que la informació ja ve redactada de l'edició oral, es donarà preferència a les formes reforçades dels demostratius: *aquest* (proximitat i distància intermèdia), *aquell* (llunyania). Per al masculí plural del demostratiu *aquest* s'ha d'emprar la forma *aquests*.

Els demostratius locatius també tenen un sistema de tres graus amb les formes següents: *ací* (proximitat), *ahí* (distància intermèdia), *allí* o *allà* (llunyania)».

b) Formes acceptables:

«En la llengua oral, en registres marcats per un grau de formalitat elevat, també serà possible optar pel sistema binari de demostratius en forma reforçada: *aquest* (proximitat i distància intermèdia), *aquell* (llunyania).

Pel que fa a la forma *aquí* amb valor de distància intermèdia, si és el cas, ha de quedar restringida al registre formal elevat. Aquesta forma també pot adoptar el valor de proximitat; en aquest cas, és acceptable per a marcar restrictivament una procedència geogràfica (parlars més septentrionals i meridionals)».

c) Formes no recomanables:

«Cal evitar l'ús de la forma *astò*». (CVMC, 2017, p. 189-190)

A més de la prescripció general, el Consell Valencià de Mitjans Audiovisuals considera acceptable el sistema binari amb formes reforçades. En el cas dels adverbis de segon grau, considera forma preferible *ahí*, mentre que restringeix *aquí* com a segon grau a un registre formal elevat o a parlars septentrionals o meridionals. En el cas dels pronoms, descarta la variant *astò*.

En resum, s'observen diferències importants en el discurs normatiu quant a l'ús dels demostratius, com resumeix la figura 4.

	IEC	AVL	GVA (administració)	CVMC/À Punt
<i>Formes reforçades</i>	Acceptables	Acceptables		
	Generals	Restringides (vacil·lació quant a contextos)	Generals	Restringides
	Tots els registres	Ús escrit, àmbits específics	Escrits formals	Escrit fora de la TV
<i>Formes no reforçades</i>	Acceptables	Acceptables		
	Restringides geogràficament	Pròpies	Restringides (excepcionalment en escrit)	Ús general
	No preferibles	Preferibles		
<i>Ús</i>	Reforçades	No reforçades	Reforçades	No reforçades/ (reforçades)

FIGURA 4. Comparació del tractament dels demostratius segons diferents institucions.
FONT: Elaboració pròpia.

El panorama es complica més si mirem el model de llengua d'altres institucions, com l'Ajuntament de València, per exemple, que segueix, en general, les variants proposades per l'AVL (<https://www.valencia.es/ayuntamiento>, consulta: 20 novembre 2019):

(4) Quan un consumidor estima que han sigut vulnerats els seus drets, ha de posar-ho en *coneiximent* del venedor o prestador de *servicis* i tractar d'aclarir els fets. *Esta* és la primera via per a solucionar un conflicte: no perdre la calma i tractar de conciliar posicions per mitjà del diàleg.

Si *esta* solució no ha sigut satisfactòria o ha sigut impossible, cal recórrer als mecanismes que la normativa de consum *establix* per a portar *avant* la reclamació. Però també cal tindre en compte que serà inútil plantejar una reclamació si no es poden demostrar fets certs difícils de comprovar per mitjà de la intervenció de les autoritats de consum, inclús quan intervé la inspecció. Per això aconsellem llegir bé els contractes i guardar tota la documentació, sobretot contractes i factures. (<https://www.valencia.es/ayuntamiento>, OMIDC, Consum)

Observem que, en aquest fragment, hi ha les variants d'ús no general o no formal: *tindre* (per *tenir*), *servici* (per *servei*), *coneiximent* (per *coneixement*), *esta* (per *aquesta*), *establix* (per *estableix*) i *avant* (per *endavant*). D'altra banda, falta el pronom *hi* (*quan intervé la inspecció*).

Aquestes tries contrasten amb les de la Generalitat Valenciana, en un exemple com el següent (5), en què identifiquem les variants «valencianes» *tindre* i *establit*, al costat de les variants generals *servei*, *coneixement*, *dues*, *aquesta* i *reuneix*, i un ús correcte dels pronoms *hi* i *en*.

(5) La persona que dirigisca el *Servei* de Gestió Administrativa.

Es plantejaran preguntes que permeten avaluar els *coneixements* i habilitats adquirits al llarg de la carrera universitària.

Si la convocatòria inclou més d'un tipus de beca, en el formulari de sol·licitud s'especificarà l'especialitat o la classe de la beca a la qual s'opta. Si es desitja participar en *dues* o més de les beques convocades, haurà de *presentar-se'n* una sol·licitud per cadascuna. En el cas que una mateixa persona, dins del termini *establit*, presentara més d'una sol·licitud per a un mateix tipus o classe de beca, s'entendrà que l'última presentada reemplaça les anteriors sol·licituds, que seran arxivades.

En cas d'empat es resoldrà a favor de les persones que en el moment de finalització del termini de presentació de les sol·licituds hagen acreditat i per *aquest* ordre: el reconeixement per l'òrgan competent de *tindre* certificat de discapacitat (igual o superior al 33 %), ser víctima de violència de gènere o ser víctima d'accions terroristes.

Si la sol·licitud no *reuneix* totes les dades exigides o *no hi fora aportat el currículum*, es requerirà la persona interessada perquè en el termini de deu dies hàbils des de l'endemà del seu requeriment, esmene el defecte amb la indicació que, si no ho fera, s'entendrà desistida de la seua petició i exclosa del procediment. (*Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*, 13 setembre 2019, http://www.dogv.gva.es/datos/2019/09/13/pdf/2019_8573.pdf)

L'usuari valencià queda, doncs, desorientat tant en la prescripció com en l'ús efectiu. De fet, el problema és que no hi ha un model formal clar: en el mateix moment i en instàncies equivalents, s'estan plantejant models formals diferents, no sols segons l'entitat codificadora (IEC o AVL) sinó també segons factors externs com l'entitat de què emana el text o, fins i tot, el color polític del govern de torn.

4. ESTRATÈGIES DIFERENCIADES

El repàs breu i necessàriament incomplet que hem realitzat en els apartats anteriors permet veure a grans trets l'estratègia o posicionament de les dues institucions normativitzadores que hi ha en el domini català.

L'IEC reglamenta tenint en compte el conjunt de la llengua i alhora l'especificitat dels seus parlars. Així, manté l'estratègia de composicionalitat que remet a la normativa fabriana.

L'estratègia tradicional de la normativa catalana ha estat el que hom ha anomenat la «composicionalitat», és a dir, la contribució diacrítica dels diversos dialectes a la construcció de la imatge de la llengua comuna. Aquesta estratègia utilitza la informació provinent de diverses fonts de variació per a l'elaboració d'una llengua unificada comuna, la qual es proposa com a llengua de referència. (Argenter, 2009, p. 38)

Les obres de l'IEC descriuen els aspectes comuns a tots els parlars i també els específics de zones dialectals concretes, especialment els que tenen major extensió i prestigi. Així s'explica en la introducció de la GIEC (2016, p. xxiii).

Els trets més consolidats i prestigiosos de les varietats geogràfiques habitualment es consideren vàlids dins de la llengua general formal, sobretot si són compartits per diverses àrees dialectals. Per contra, els de menys extensió territorial, sobretot si pertanyen a registres informals o col·loquials, solen ser considerats menys adequats, o gens adequats, per a la varietat comuna.

L'IEC mostra una obertura cada vegada major i més explícita a la variació dialectal, entenent que hi ha variants que són acceptables en territoris diferents i en contextos comunicatius diversos.⁵ L'entrada cada vegada major de la variació geogràfica i funcional en el corpus normatiu («la concepció de la norma en la diversitat», en paraules d'Argenter (2009, p. 39)) crea una tensió amb la idea d'un estàndard unificat: «introdueix una força centrífuga a l'interior d'allò que ha d'actuar com a força centrípeta» (Argenter, 2009, p. 39).

En la introducció de la GIEC, s'explica la filosofia respecte de la variació geogràfica d'àmbit no general.

En aquesta gramàtica, a vegades es descriuen les variants dels diferents parlars, sense qualificar-les des del punt de vista funcional com a formals o col·loquials i també sense indicar si són adequades o inadequades en els registres formals. En aquest cas, implícitament cal entendre que són opcions vàlides en registres formals, si bé en les comunicacions de més gran abast i de caràcter formal és lògic utilitzar les opcions que tenen una difusió més general, entre les que es consideren igualment vàlides.

En altres casos, la inclusió de formes pròpies d'alguns parlars se cenyeix a registres informals. En general, se sol explicitar que determinades opcions no pertanyen o no transcendeixen als registres formals, fins i tot en l'àmbit de comunicació dins d'un parlar determinat. (GIEC, 2016, p. xxiii)

Per la seua part, l'AVL manifesta, en la introducció de la GNV, una intenció conciliadora, en la línia de l'estratègia convergent que remet a precedents com Manuel Sanchis Guarnier o Carles Salvador:

En conseqüència, en la redacció de la GNV s'ha intentat harmonitzar dos principis bàsics:

5. Bona mostra d'això són els diferents opuscles de l'estàndard oral fonètic (IEC, 1999a) i morfològic (IEC, 1999b) o el recent document d'estàndard lèxic (IEC, 2019), en què es mostren geosinònims dels diferents territoris.

1. La recuperació i la prioritització de les solucions valencianes genuïnes, vives, ben documentades en els clàssics i avalades per l'etimologia i per la tradició literària i gramatical.
2. La convergència amb les solucions adoptades en els altres territoris que compartixen la nostra llengua, a fi de garantir-ne la cohesió pertinent. (GNV, 2006, p. 14)

I encara més, afirmen:

És evident que no podem accentuar les diferències entre les nostres varietats, sinó al contrari: intentar reduir-les al màxim, potenciant la convergència recíproca. És per això que, al costat de formes com per exemple *adés*, *enjorn* o *ausades*, tan vives en valencià, se n'afigen d'altres més usuals en altres varietats de la llengua, com ara *aviat*, *adesiara* o *gaire*, que han assolit un notable ús entre els nostres escriptors. (GNV, 2006, p. 16)

En canvi, sovint es marquen com a formes úniques o prioritàries variants pròpies de registres informals i de la llengua oral (incloent-hi certs castellanismes), mentre que es marquen com a despreferides variants formals valencianes convergents, que tenen ús en valencià formal, i com a molt s'«admeten» en usos restringits (formals). La relació registres formals / registres informals, formes generals / formes restringides de l'IEC tendeix a invertir-se de manera gairebé sistemàtica. De fet, aquestes divergències es destaquen com a aportacions (vegeu Calpe, 2013).

Si, com explicava Ramos (2013), la codificació sol guiar-se per uns principis comuns, l'AVL se n'aparta:

Tanto las obras académicas del español como las del catalán suelen coincidir en los **criterios** siguientes, que no son independientes, sino que de alguna manera interactúan: *a*) la extensión del fenómeno en diferentes áreas dialectales o países (o comunidades autónomas); *b*) la tradición escrita culta: consolidación y implantación en la zona geográfica; *c*) el prestigio entre la gente de cultura; *d*) el hecho de ser una característica documentada en la lengua antigua; y *e*) el grado de implantación en la lengua oral estándar (medios de comunicación). Asimismo, en general se suele rechazar sistemáticamente cualquier indicio de que la solución pueda ser una interferencia de otra lengua. Por ejemplo, en el caso del español se tiene un cuidado especial en el contacto con las lenguas amerindias, el inglés y el catalán; en el caso del catalán, en la interferencia procedente del español. (Ramos, 2013, p. 148)

L'AVL s'aparta dels principis considerant com a àrea de descripció i prescripció el valencià; només fa referència secundàriament a les altres àrees, representades sovint amb l'inespecífic «altres parlars», i encara quan alguna solució coincideix amb alguna variant valenciana (sovint els parlars valencians septentrionals).

En la mateixa línia, l'AVL únicament fa referència a la tradició escrita culta per justificar formes que en general es plantegen com a secundàries, obviant el prestigi entre la gent de cultura (o elevant la cultura popular al nivell de registre culte) en la major part de casos. El caràcter marcat però «admissible» en valencià d'aquestes variants es vincula no a un ús formal consolidat sinó a un ús en la llengua antiga, cosa que sol introduir un nou biaix. Dit d'una altra manera, la codificació de l'AVL sovint desdibuixa o ignora un registre formal consolidat en valencià, en què conviuen formes pròpies i formes generals, i que queda representat en la *Guia d'usos lingüístics* (Cuenca i Pérez Saldanya, 2002), aprovada en l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i avalada per l'IEC. De fet, el paper d'aquesta institució universitària, malgrat que alguns dels membres de l'AVL també en són membres (i n'hi ha que també ho són de l'IEC), ha quedat fortament desdibuixat, si bé manté un cert prestigi entre els parlants més formats.

Com indica Sentí referint-se al *Diccionari normatiu valencià* (DNV):

La proposta normativa del DNV pretén corregir la varietat estàndard que ha estat funcionant entre els valencians, malgrat tants impediments sociolingüístics i sociopolítics. Una part important dels mots proposats com a referents del model estàndard al DNV, en canvi, són percebuts com a perifèrics (o aliens) de la varietat estàndard, segons els informants. Per tant, caldrà preguntar-se quina és la finalitat a l'hora de proposar una (re)elaboració d'un model de referència que funciona. (Sentí, 2019, p. 152)

D'altra banda, convé no oblidar que els mitjans de comunicació valencians han tingut un paper vacil·lant i canviant en la construcció de l'estàndard oral, sotmesos a pressions polítiques diverses i, en el cas de la televisió, convertits en elements de castellanització durant molts anys.

5. CONCLUSIONS

La situació de la codificació del català ha passat del monocentrisme al pluricentrisme de fet i, finalment, al pluricentrisme de dret (Pradilla, 2015, p. 35). El model composicional es manté però en dues versions, el composicional/unitarista de l'IEC i l'autonomista/particularista de l'AVL, que conviuen i competeixen en un dels territoris. Com conclou Costa (2020, p. 191):

On the one hand, the IEC's monocentric compositionality addresses all the Catalan speakers and provides a formal register for Valencian speakers (as for each of the other 5 dialectal communities); on the other hand, the AVL's convergent pluricentricity addresses solely the Valencian citizens but also takes into account the forms of the non-Valencian speakers shared with Valencians.

També es manté i es promou el polimorfisme, que és incloent en el cas de l'IEC, però que, per part de l'AVL, s'expressa amb un discurs ambigu: si bé sembla «incloent» en la descripció (esmenta les diferents variants, en general), admet una interpretació excloent en la pràctica (sovint atribueix les variants no pròpies del valencià oral i informal a altres parlars i bandeja variants convergents en registres formals amb un ampli ús en valencià). Es crea així un model autonomista que pretén fer de pont entre el sector secessionista i el sector unitarista al País Valencià, com destaca Pradilla:

El model autonomista, en l'àrdua tasca de negociació permanent entre les diferents sensibilitats lingüísticoideològiques que conviuen en el si de l'AVL ha acabat esdevenint una síntesi que recull els principis fonamentals del secessionisme (individuació, col·loquialització de la norma i legitimació de la interferència lingüística), en modera la intensitat i els projecta sobre la codificació fabriana. (Pradilla, 2015, p. 23)

L'ordenació autonòmica de l'Estat espanyol i les forces que hi actuen com a disgregadores des de diferents instàncies tenen un reflex innegable en la codificació de la llengua.

[...] l'ordenació autonòmica de l'Estat espanyol ha propiciat la modificació d'un dels pilars que fonamentava la proposta codificadora al·ludida. Això és, el monocentrisme originari, entès com la tutela de la normativització des d'una institució que exerciria d'*auctoritas* (l'IEC), amb l'adveniment de l'AVL ha deixat pas a un pluricentrisme regional la imprescindible convergència del qual presenta nombrosos interrogants. En definitiva, en un context d'autonomització comunicativa i de deficient interacció interregional dels parlants, l'estandardització de la llengua catalana es debat entre la necessària identificació dels usuaris dels diversos territoris i l'eficàcia comunicativa que exigeix un model comú. (Pradilla, 2015, p. 23)

Més enllà del discurs gramatical, els documents de l'AVL ofereixen, en general, un model «compatible» en teoria, però divergent en la prescripció efectiva (norma explícita) i sobretot en l'ús (norma implícita). Com remarcava Costa (2008, p. 18), «la modalitat estàndard usada en la GNV prefereix sistemàticament les formes classificades com a exclusives del valencià». En el mateix sentit es pronunciava Ramos (2013), que anava més enllà en la valoració:

Aunque [la AVL] no nace como una institución que defiende un secesionismo lingüístico con el resto del catalán, sí que adopta un modelo lingüístico más particularista que satisface determinados sectores sociales que reivindican un mayor acercamiento a la modalidad dialectal valenciana. (Ramos, 2013, p. 134)

[...] con la creación reciente de la Acadèmia Valenciana de la Llengua, se cuestiona el monocentrismo inicial, ya que hay más de un centro codificador, y aunque esta institución mantiene la base de la codificación fabriana, incrementa el polimorfismo tomando como referente la variedad dialectal valenciana. (Ramos, 2013, p. 135)

[...] intereses políticos pueden potenciar la tendencia polimórfica sobre la uniformadora, como es el caso de la *GNV* en catalán. (Ramos, 2013, p. 153)

A més, es produeixen casos d'ambigüitat en la formulació de la norma i contradicció en l'ús que creen en l'usuari confusió i dubtes, cosa que obre la porta a la substitució lingüística.

[...] la indecisió pel que fa a la norma, que sovint tradueix visions diferents de la natura mateixa de la llengua afectada, dificulta la vehiculació d'unes propostes normatives úniques i impedeix l'estandardització. Alhora, al carrer sol continuar el procés de substitució i/o de convergència lingüística cap a la llengua dominant. (Boix i Vila, 1998, p. 301)

Certament, la normativa de l'IEC presenta llacunes i millores a fer quant a la descripció de la variació geogràfica en els registres formals i a usos que es troben entre la formalitat i la informalitat, com el col·loquial mediatitzat. A més, el fet que el model de llengua que usa per a fer la prescripció s'identifique amb un estàndard que correspon a grans trets a una versió formal del català central, pot fer que parlants de territoris externs al Principat no s'hi senten identificats ni inclosos i, doncs, busquen respostes en altres llocs. En el cas del valencià, l'AVL es presenta com a referent normatiu propi i més pròxim a la parla espontània.

La situació de polimorfisme i policentrisme s'ha de considerar en un context de fragmentació en múltiples nivells (estructura administrativa / comunitats de parla / espai de comunicació), que incideix en el desconeixement mutu entre els territoris de parla catalana. Hi ha, a més, el problema de la identificació de l'usuari amb el model i l'acceptació d'un estàndard que, més enllà d'estar formulat en gramàtiques i altres documents normatius, ha de ser usat de manera natural i suficient perquè pugui servir de model. Cal tenir en compte que en l'actualitat el nostre paisatge lingüístic està poblat no només per parlants nadius i no nadius de la llengua sinó també pels denominats «nous parlants», i, en general, per persones que fins fa poc no han viscut en terres de parla catalana i, per tant, no en tenen ni tan sols un coneixement passiu. A més, hi ha els semiparlants, és a dir, parlants que, en el marc d'un procés diglòssic, tenen deficiències més o menys grans quant a lèxic, fonètica o estructures sintàctiques, fins i tot en casos en què tenen com a llengua materna el català.

Aquest procés és encara més difícil en un context en què la difusió d'un model per a contextos de formalitat mitjana o elevada es veu obstaculitzada per la multiplicitat de propostes normatives per a un mateix territori, cosa que implica sovint la manca de referent normatiu clar davant la multiplicitat de referents parcialment coincidents. La presentació del polimorfisme des d'una perspectiva general, com la que adopta l'IEC, pot fer que alguns parlants que usen habitualment variants presentades com a secundàries o no comunes tinguin dubtes sobre les formes que han d'usar en els registres formals. Això pot tenir dos efectes contraris, igualment difícils de gestionar. D'una banda, es produeix el bandejament de formes pròpies adequades als registres formals en favor de formes del català central (identificades com a estàndard de manera excloent) o, al contrari, l'ús de formes poc o gens adequades als registres formals bé perquè tenen un ús restringit territorialment bé perquè són marcadament informals. D'altra banda, la poca variació entre registres formals i informals, en favor dels segons, fa que els informals passen a ocupar tots els àmbits d'ús. El segon efecte es deriva d'una perspectiva particularista, com la de l'AVL: s'eleva variants pròpies del col·loquial al registre «estàndard» i es bandegen variants formals, generalment convergents amb altres parlars, que, en el millor dels casos, es consideren formes «admissibles» en contextos formals i restringits alhora en la comunicació pública efectiva. S'han invertit, doncs, els paràmetres generals, pels quals les formes més restringides són les informals, no les formals, que en gran part donen forma al denominat *registre neutre* des del punt de vista de la variació geogràfica i funcional.

Finalment, cal no oblidar que la situació descrita és un escull per a l'existència d'una varietat molt neutra necessària per a usos impersonals generals i que superen l'àmbit del territori lingüístic, com ara textos en organismes internacionals.

Caldrà emprendre accions per intentar evitar o, si més no, pal·liar els problemes a què hem fet referència. Identificar-los n'és el primer pas.

MARIA JOSEP CUENCA
Universitat de València
i Institut d'Estudis Catalans

BIBLIOGRAFIA

- ARGENTER, Joan A. (2009). «Per una norma en la diversitat o per una diversitat de normes?». A: KABATEK, Johannes; PUSCH, Claus D. (ed.). *Variació, poliglòssia i estàndard*. Aachen: Shaker, p. 35-44.
- BOIX, Emili; VILA, F. Xavier (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- CALPE, Àngel (2013). «Aportacions de la *Gramàtica normativa valenciana* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2006)». A: *V Jornada sobre el valencià (llengua i literatura)*,

- ús i normativa*. Taula de Filologia Valenciana - Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida, Ontinyent (26 octubre 2013).
- CVMC = CORPORACIÓ VALENCIANA DE MITJANS DE COMUNICACIÓ (2017). *Llibre d'estil de la Corporació Valenciana de Mitjans de Comunicació*. València: Corporació Valenciana de Mitjans de Comunicació: Generalitat Valenciana. També disponible en línia a: <https://www.cvmc.es/wp-content/uploads/2017/12/Llibre-destil-CVMC_web.pdf> [Consulta: novembre 2019].
- COSTA, Joan (2008). «Sobre el discurs normatiu de l'Institut d'Estudis Catalans». Document de recerca del Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge (DR-DTCL). Barcelona: UPF.
- (2020). «Compositionality, pluricentricity and pluri-areality in the Catalan standardisation». A: CORTIJO, Antonio; MARTINES, Vicent (ed.). *History of Catalonia and Its Implications for Contemporary Nationalism and Cultural Conflict. Perspectives from History, Linguistics, Cultural Studies and Education*. Hershey, Pennsilvània: IGI Global, p. 182-197.
- CUENCA, M. Josep (2020). «La Gramàtica essencial de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans: característiques i aportacions». *Llengua & Literatura* [Barcelona], 30, p. 54-81.
- CUENCA, M. Josep; PÉREZ SALDANYA, Manuel (red.) (2002). *Guia d'usos lingüístics: Aspectes gramaticals*. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- DNV = ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2014). *Diccionari normatiu valencià*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- GBU = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2019). *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- GEIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2018). *Gramàtica essencial de la llengua catalana* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <geiec.iec.cat> [Consulta: novembre 2019].
- GENERALITAT VALENCIANA (2016). *Criteris lingüístics de l'administració de la Generalitat*. València: Generalitat Valenciana. També disponible en línia a: <http://www.ceice.gva.es/documents/161863132/163843714/Criteris+Ling%C3%BC%C3%ADstics_web.pdf> [Consulta: novembre 2019].
- GIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2006). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- GNV = ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006). *Gramàtica normativa valenciana*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. També disponible en línia a: <<https://www.avl.gva.es/documents/31987/65233/GNV>> [Consulta: novembre 2019].
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1999a). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana I: Fonètica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. També disponible en línia a: <<http://esadir.cat/back/filelib/documents/Fonetica.pdf>> [Consulta: novembre 2019].
- (1999b). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana II: Morfologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. També disponible en línia a: <<http://esadir.cat/back/filelib/documents/Morfologia.pdf>> [Consulta: novembre 2019].
- (2018). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana III: Lèxic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. També disponible en línia a: <<https://estandard-oral.llocs.iec.cat/>> [Consulta: novembre 2019].

- MARTINES, Josep; MONTOYA, Brauli (2011). «Monocentrism vs. pluricentrism in Catalan». A: SOARES DA SILVA, Augusto; TORRES, Amadeu; GONÇALVES, Miguel (coord.). *Línguas Pluricêntricas: Variação Linguística e Dimensões Sociocognitivas*. Braga: Universidade Católica Portuguesa, p. 185-195.
- OIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016). *Ortografia catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel; RIGAU, Gemma (2018). «La gramàtica de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans». *Llengua & Literatura*, 28, p. 223-246.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2015). *La catalanofonia: Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- RAMOS, Joan Rafael (2013). «Norma y variación lingüística: paralelismos y divergencias entre el español y el catalán». *Normas: Revista de Estudios Lingüísticos Hispánicos* [en línia], 3, p. 127-159. <<https://ojs.uv.es/index.php/normas/article/view/4676>>.
- SENTÍ, Andreu (2019). «La (re)construcció de l'estàndard lèxic valencià: un estudi d'actituds». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 29, p. 133-153. També disponible en línia a: <<http://revistes.iec.cat/index.php/TSC>>.